

ביהמ"ד "מאור היים"

מאור השבת

בטאון תורני - להלכה, הגות ומהשבה

שיע"י איגוד הניכ"י ישיבת "מאור התלמוד" קרית ספר ♦ שנה ג' ♦ גליון 128

פרשת יתרו

כ"ב שבט תשע"ג

בס"ד

מדברי מורנו ראש הישיבה שליט"א

אשר בחר בנו מכל העמים

בבריאת האדם מבואר ש"נתווסף בו דעה ודיבור", כלומר שאחר שיש באדם דעת ויודע הוא להגדיר דברים, הוא מבטא בשפתו את הכרותיו, ידיעותיו והבנותיו, והדיבור אינו אלא גילוי והוצאה לפועל של מושגי הדעת האמיתיים הקיימים בו.

אלא, שכל עוד התינוק אינו טועם טעם דגן חסרה בו התחלת כח הדעת של הכרת אמת של אב ואם, ואינו יכול לומר "אבא ואמא".

גם כאשר כבר טועם התינוק טעם דגן, אם הדגן נקי בלא תערובת מקבל התינוק דעת נקיה, אבל אם מעורבים בדגן סובין, גורם הדבר לקלקול בכח הדעת, ואין הדעת דעת של אמת. וכשאינן דעת אמת נחלש יעקב מחיבורו ב"חבל נחלתו".

ענה להם ר' יהושע, כי ה"באר", כלומר מעמד הר סיני, היא ב"שדה" שאינו מקום ישוב. ואכן מוטל עלינו לא להשאירה שם, ואחרי ששאבו מתוכה יש להעתיקה לתוך הישוב שיהיה כולו סביבות הבאר, וזהו תפקידם של הכלל-ישראל שהם "חבל נחלתו", אלא שה"סובין" אינם מאפשרים לנו לשזור את ה"חבל" באופן שיהיה ראוי להעתקת הבאר משם. רק ע"י דעת הנוצרת מחיטה טהורה תוכל להישלם העתקת הבאר מהשדה אל תוך העיר.

ע"כ תורף דבריו הנפלאים של הגר"א זצ"ל.

וחובה עלינו לדעת איך מכניסים את הבאר שבמדבר לתוך מקום הישוב, כדי שבאר המים החיים תשפיע ותנבע בתוך מקומות הישוב ותשמש מקור נביעה למקור מים חיים טהורים לקדש את כל סביבותיה.

ויודעים דברי הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל): "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מבאי עולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלוקים ופרק מעליו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים".

תפקידם של בני התורה העוסקים בה יומם ולילה במסירות הוא, להיות אלה אשר משפיעים מרוחם לכל הסובב רוח טהרה ומרוממים את הכלל כולו להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש.

במדה שנכיר בכך אנחנו ונקדיש עצמנו לקבל בשלמות עול מלכות ה' ועול תורתו, נזכה שיסיר מאיתנו עול מלכות ועול דרך ארץ ונהיה פנויים לתורת ה' ועבודתו, ותתקיים בקשתם ותפילתם של כל הכלל ישראל, אשר מבקשים אותה בימי הרצון בשעת הקודש של קריאת התורה ברבים: "יהי רצון מלפני אבינו שבשמים לקיים בנו חכמי ישראל, הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, בכל מקומות מושבותיהם, ונאמר אמן".

וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת כֹּהֲנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ (יט, ו)

בגמ' (בכורות ח ע"ב) הובאו שאלות וויכוחים בין סבי דבי אתונא ור' יהושע בן חנניא. ויכוח זה הוא הויכוח שבין חכמת האמת - חכמת התורה, לבין החכמה היוונית שאינה אמיתית, כי היא קולטת דברים רק בחיצוניותם [וכמאמר ריה"ל: "ואל תשיאך חכמה יוונית, שאין לה פרי כי אם פרחים"].

אחת השאלות שנשאל ר' יהושע בן חנניא ע"י אותם סבי דבי אתונא היתה: "אית לן בירא בדברא, עיילא למתא". כלומר, יש לנו באר בשדה. כיצד ניתן להביאה לתוך העיר?

ענה להם ר' יהושע בן חנניא: "אפשילו לי חבלי מפארי ואעייליה", ומפרש רש"י: "עשו לי חבלים מסובין, ואם אינכם עושין שאלתי, אף אני לא אעשה שאלתכם". כלומר, כיון שלא ניתן ליצור חבל מסובין, לא ניתן להכניס את הבאר לעיר.

מתקשים אנחנו להבין סוד שיח דין-ודברים זה שהיה ביניהם, ואנסה לבארם כפי ששמעתי.

אדוננו מאור עינינו הגר"א זצ"ל מבאר, ש"באר" זו הינה אותה באר האמורה בפסוק "והנה באר בשדה והנה שם שלושה עדרי צאן רובצים עליה, כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים" (בראשית כט, ב). ומובא במדרש, ש"באר בשדה" היינו מעמד הר סיני, ו"שלושה עדרי צאן" הניצבים עליה הם הכהנים, הלויים והישראלים שהם הכלל כולו העומדים ליד ההר בשעת המעמד הגדול, ואילו היה חסר שם אפילו אחד לא היו מקבלים את התורה.

ושאלו סבי דבי אתונא, שהרי אותה "באר" נמצאת ב"שדה" שאינו מקום מהלך החיים, רק שניתן להגיע לשם מהעיר ולשאוב ממנה מים. כיצד, אם כן, ניתן להעבירה לתוך העיר עצמה, למקום הישוב בו מתגוררים בני"א ועושים שם כל צרכיהם [אוכלים, שותים וכיוצ"ב].

וענה להם ריב"ח, שלצורך העברת הבאר נדרש "חבל", והכוונה ל"יעקב חבל נחלתו" (דברים לב, ט), ורק עם אותו חבל הקשור לרבש"ע ניתן להעביר את הבאר מהשדה לעיר. והטעם שאעפי"כ הבאר אינה מגיעה לעיר, הוא משום שב"חבל" מעורבים "סובין" המפריעים לעצם יצירתו. מה הם אותם "סובין".

הנה אמרו חז"ל (סנהדרין ע"ב): "אין התינוק יודע לקרוא אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן". ואין הכוונה רק שדגן הוא מאכל המחזק את כוחות הגוף, ובלי חיזוק זה התינוק עדיין חלש מכדי לדבר, כי פשוט שדיבור אינו קשור לחיזוק כוחות הגוף, שהרי

הליכות והלכות

בעריכת הרב י. וורטהיימר
הוספות ותיקונים יתקבלו בברכה

שאלה: בישיבה הקדושה הוכרו על תקופת חיזוק בלימוד בימי השובבי"ם, בפרט בחודש שבט שהוא חודש המסוגל לתורה, שבו משרע"ה החל לבאר את התורה. לאחר כמה ימי חיזוק התעוררו כמה מבני החבורה לשאלה, האם יש בחיזוק משום נדרי מצוה. משום נהג בכונה ג' פעמים ולא אמר בלא נדר?

דיני קבלת חיזוק בלימוד

נדר שילמד ולא הזכיר דבר מסויים או זמן מסויים

אם נדר שילמד ולא הזכיר דבר מסויים או זמן מסויים, להר"ן חל הנדר, דכ מסביר שלכן חל כשאומר אקום ואשנה, אפילו שהוא מושבע ועומד מהר סיני, דלא נתפרש בתורה שיעור חיוב ת"ת, לכן לא הוי מושבע ועומד, ושבועה חלה על דבר שאינו מפורש בתורה להדיא. שיטת הריטב"א והנימק"י לא כהר"ן ובכה"ג הוי מושבע ועומד ולא חל השבועה, וכל מה שאינו מושבע ועומד, הוא דוקא אם הוא אומר אשנה פרק זה שאני אינו מושבע ועומד ללמוד דוקא פרק זה ומסכת זו, ולכן כשנשבע ללמוד דבר מסויים חלה השבועה, אבל אם נשבע שילמוד סתם לא חלה השבועה כלל. וכן דייק בעמק שאלה (סוף שאילתא נ"ג) שאם נשבע "למיגרס פירקא או מסכתא" סתם ולא פירש מסכת או פרק מסויים לא חלה השבועה, כיון שלא הוסיף בשבועתו על מה שמחויב מהדין.

מנהג טוב

- נהג במנהג פעם אחת והיה בדעתו להמשיך ולנהוג כך יש בכך קבלת מנהג ושוב אינו רשאי לעבור על המנהג (שר"ע סי' ר"ד ס"א).
- נהג במנהג שלוש פעמים בסתמא, ולא חשב בדעתו אם ימשיך לנהוג כך או לא, לדעת רוב הפוסקים יש בכך קבלת מנהג, אך יש חולקים שאין בכך קבלת מנהג. דבאמת דין זה של ג' פעמים לא נמצא בראשונים ובשר"ע להדיא.
- בדומה להגו מצינו בשר"ע (ר"ד ס"א): "דברים המותרים והיועדים בהם שהם מותרים נהגו בהם איסור, הוי כאילו קבלו עליהם בנדר ואסור להתירם להם, הלכך מי שרגיל להתענות תעניות שלפני ראש השנה... צריך ג' שיתירו לו. אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם, ונהג כן אפילו פעם אחת, צריך התרה".
- הרבה אחרונים נקטו שגם בסתמא הוי מנהג שצריך התרה לזה. בזה דנו האחרונים דנקט שר"ע ב' אופנים א. מי שרגיל בקבלה מסוימת, והיינו שעשאה ג' פעמים, שלכן נחשב שרגיל בזה. ב. אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו בזה לנהוג כן לעולם, ואז צריך התרה אפילו כשנהג בזה רק פעם אחת, וכ"כ בשר"ע הגר"ז סי' רמ"ט ס"ג. ובקיצושר"ע סי' ס"ז, ובפמ"ג פתיחה להל' תפילה, ובשר"ת חת"ס י"ד סי' ר"א, וכן נקט הנצי"ב בשר"ת משיב דבר ח"ב סי' ע"ג, וגם במ"ב סי' תקצ"ז סק"ו נקט ש"רגיל" היינו ג' פעמים ומקורו מהפמ"ג שם בא"א סק"ב והחיי אדם כלל קל"ט סי' י"ב.
- אולם שר"ת בית שלמה (יור"ד ח"א סי' ר') ובשערי דעה (יור"ד סי' ר"ד סק"ג) כתבו שמונהג בסתמא בלא היה בדעתו בלא נחשב לקבלה. שמשלשון השר"ע לא משמע שאיסור תרי אופנים דלא כתב "ואם בשעה שהתחיל לנהוג" שזו היה משמע שזה עוד אופן ובפרט שהמרדכי והגה"מ שהם מקור הדין, כתבו "וכגון שבשעה שהתחיל לנהוג היה בדעתו לנהוג כן לעולם". משמע שגם ברגיל לנהוג אין צריך התרה אלא באופן שהיה דעתו לנהוג כן לעולם, ובאופן זה גם בפעם אחת צריך התרה, וכן בשר"ת "שאלת יעב"ץ" (ח"א סי' ר') לא הזכיר חילוק בין נהג פעם אחת לג' פעמים.
- בשר"ת מהרש"ם (יור"ד ס"ז ס"מ) כתב עפ"י המרדכי בפסחים (סי' תר"ב) ש"מנהג" זה דוקא באופן שקיבל ע"ע בכונה והיתה דעתו לנהוג כן הלאה או בסתמא, אך אם נהג כן במקרה או מחמת סיבה מסוימת, נמצא שהיה מנהג זה על דעת שלא לנהוג כן לעולם ולא נחשב למנהג, וכ"כ בערוה"ש (ר"ד ס"ד) שאם בפעם זו עלה בדעתו להתענות כגון ער"ח זה או בה"ב או עשי"ת של שנה זו, אין צריך כלום כיון שלא חשב לעשותו כן לעולם, ואין זה בגדר נדר כלל.

בנידון דידן

א. אם ראו התרשלות מותר להם לקבל ע"ע נדר לחיזוק, ובכדי שיהא נדר תלוי במחלוקת הר"ן והריטב"א והנימוק"י האם צריכים לקבל ע"ע דבר מסויים.

ב. גם כשיקבלו ממש, עדיין באנו למחלוקת הראשונים והאחרונים האם זה נדר, או מדין בפיק' זו צדקה.

ג. גם אם לא קיבלו ממש בלשון נדר, כיון שהוא דבר מצוה חל הנדר.

ד. ומצד קבלת מנהג, כיון שמתחילה היה זה בגדר חיזוק, משום שובבי"ם או תקופת שבט א"כ מתחילה לא חשבו לנהוג כן לעולם, וא"כ אין בזה משום קבלת מנהג.

ה. וכן מצד נהג במנהג ג' פעמים, גם לשיטות שיש כזה דבר, זה רק כשנהג מתוך מחשבה לנהוג כן הלאה, או בסתמא, משא"כ בנידון דידן שמתחילה היה לתקופה מסוימת, ובגלל סיבה מסוימת אינו בכלל "נהג ג' פעמים".

כשאומר "בלי נדר"

גם כשאומר "בלי נדר" עליו לקיים דברו, אף שאינו עובר על איסור נדר, ולא כמו שטועים רבים וסוברים שאם אומר על התחייבות מסוימת "בלי נדר", אין צורך לקיים דבריו כלל. ע"פ הגמ' (ב"מ מט.) "הין צדק" שיהא הן שלך צדק ולא שלך צדק, (שר"ת שבה"ח ח"י סי' קנ"ו בשם הגריש"א זצ"ל, וכן הסיק בשר"ת שבלי הלקט שם.) ובשר"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' ק"ס) פירש שכשאומר "בלי נדר" הרי הוא אומר שאינו רוצה להיות באיסור עשה, של "מוצא שפתך תשמור" וממילא אין עליו אלא רק התחייבות גרידא, ואינו בכלל אסמכתא אלא בגדר "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב" והוא גם בכלל "מדבר שקר תרחק" כשמשנה בלא סיבה, ומ"מ אין עליו איסור נדר ושבועה המחייבים אותו בכל אופן, ולכן כשיש לו סיבה הואיל וכבר התיר לעצמו מתחילה שמעיקרא לא נתכווין לנדרו אינו עובר. ועכ"פ בלי סיבה כלל, חייב לקיים מה שאמר ובכלל "מדבר שקר תרחק" הוא.

כתב השר"ע (סי' ר"ג ס"א) "אל תהי רגיל בנדרים. כל הנודר, אף ע"פ שמקימו, נקרא רשע ונקרא חוטא".

והוא ע"פ הגמ' בנדרים (דף ט.) שנחלקו ר"מ ור"י בפשט הכתוב "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם", ומסקינן שגם ר"י דפליג בנדבה, מ"מ בנדר, מודה שעדיף לא לידור, מאשר לידור ולשלם וכ"ש שעדיף ממי שנודר ולא משלם.

ומ"מ פסק שם השר"ע (ס"ו) "האומר אשנה פרק זה, וירא שמה יתרשל בדבר, שרי ליה למנדר לזרוזי נפשיה".

והוא ע"פ הגמ' (שם ח.): "אמר רב גידל אמר רב: האומר אשכים ואשנה פרק זה, אשנה מסכתא זו - נדר גדול נדר לאלהי ישראל".

ובאופן שאין האדם מתרשל מלימוד התורה אסור לו לידור ולהשבע, וכמדויק משלשון השר"ע שההיתר לידור הוא מפני שירא שיתרשל.

ומקור השר"ע הוא מהרא"ש (נדרים ח.) ומהמאירי שכתבו שבועה לקיים את המצוה מותרת אם הוא נשבע דרך זירוז והערה לקים את המצוה.

וכ"כ בשר"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תמ"א {תתפ"ב}) לענין נדרי צדקה שאם רואה אדם בעצמו שהוא מתרשל במצות צדקה מצוה עליו לומר הרי עלי כן וכך לצדקה כדי לזרוז עצמו שלא יוכל לחזור בו או שיאמר הרי זו לצדקה, ואילו אם רואה בעצמו שהוא זרזי ונשכר במצות הצדקה, טוב שיתן צדקה בלא קבלת נדר או נדבה.

ובשערי דעה (סי' ר"ג ס"ו) וב'נדרי זריזין' (נדרים ח. ד"ה שם) כתבו שהמצוה לידור ולהשבע זה דוקא על מצוה שאדם מחוייב לקיימה, וכן בצדקה באופן ובשיעור שמחוייב אדם בצדקה ויש חשש התרשלות, אבל במצוה שאינו מחוייב בה, ובצדקה בשיעור שאינו מחוייב בה מן הדין, אינו רשאי לידור.

וכן מפרש דברי הגמ' "נדר גדול נדר לאלוקי ישראל" שאין כאן איסור לנדר נדר כזה, דדוקא נדרי רשות אסור לידור דשמה לא יהא בידו לקיים ונמצא עובר על נדרו, אך ב"אומר אשנה פרק זה" שמחוייב ללמוד יומם ולילה, א"כ כשמקבל על עצמו לקיים מה שחייב בה הוי בכלל הבא ליטור מסייעין אותו והוי כמובטח שיהיה בידו ולכן לא עשה איסור בזה.

"אשנה פרק זה" וכדו' הוא נדר ממש או קבלה בלא נדר

נהג בעיקר הדבר שאומר אשכים ואשנה פרק זה או אשנה מסכתא זו, דאמרו בגמ' נדר גדול נדר לאלוקי ישראל, כתב הרא"ש בפירושו: "לאו היינו נדר ממש דלא איקרי נדר אלא שמתפיס בדבר הנודר אלא מחשבינן ליה כאילו נדר צדקה דאמרין בפ"ק דר"ה (ו.) בפיק' זו צדקה".

וכן פסק השר"ע (סי' ר"ג ס"ב): "האומר אשנה פרק זה, הוי כאלו נדר לתת צדקה". וכתב הגר"א (סי' ר"ו סק"ח, ור"ג סק"ז) שהרא"ש לשיטתו שאין נדר בלשון שבועה, ולכן מהני נדר בנודרי מצוה, משום בפיק' זו צדקה. אך להסוברים שנדר בלשון שבועה מהני, מועילה אמירת אעשה דבר פלוני מעיקר הדין ולא דוקא בנודרי מצוה.

ובטור כתב "האומר אשנה פרק זה הוי נדר גמור כיון שנדר דבר מצוה". ונחלקו האחרונים בכונתו: הברכ"י והשפ"א למדו שזה נדר גמור מדאורייתא. והב"י והב"ח פירשו שחייב לקיים הנדר מדאורייתא כמי שנדר לעשות צדקה.

הר"ן מבאר שנדר גדול לאלוקי ישראל היינו שבועה וז"ל: "כלומר ודאי אף על גב דקאמרת נדר גדול שבועה קאמרת דאמר בהדיא שבועה אשנה פרק זה, שהרי נדר כיון שהוא מיתסר חפצא אנפשיה ליתיה לעולם באעשה, אלא ודאי שבועה קאמרת". וכן כתבו שם בתוס' שבועה שאשנה פרק זה. וכן הביא הסמ"ג (לאווין רמ"ב) בשם ר"י.

ולפי דברי הר"ן והר"י כל שנדר ולא חשך לשון שבועה אין כלום באמירתו (מה"ם פדוואה סי' ע"ב). ובעמק שאלה (שאלתא כ"ג אות ו') כתב שלכן אין נדרי מצוה חלים מדין נדר ממש אלא ע"פ חייב לקיימם.

ובמרומי שדה הוסיף שכונת הר"ן שבקבלה בעלמא לדבר מצוה מהני, זהו רק משום מצוה לעשות "הן שלך צדק" (כדאיתא בב"מ מט.) שאפילו בדברים שבין אדם לחבירו צריך לקיים דיבור ואין חיוב זה אלא מצד זריזות גרידא.

לשיטות שאוסרים מדין נדר חל הנדר גם כשלא הזכיר לשון נדר
דין נוסף יש בנודרי מצוה שאם אמר אעשה דבר מצוה זו או אלמד דבר מסויים יש בכך נדר גם אם לא הזכיר בדבריו לשון נדר והתחייבות כלל וחייב לקיימו [כן פסקו הרמב"ם נדרים פ"א הכ"ט, ובטוש"ע סי' ר"ג ס"ב, ובש"ך סי' ר"ג סק"ה]. ובשר"ת חת"ס (יור"ד סי' ק"ז) פסק שהוא מדאורייתא.

וכ' החכמת אדם (כלל צ"א סי' ה): "האומר אשנה הלכה זו או אעשה דבר זה והוא דבר מצוה הרי זה נדר כדמצינו ביעקב דכתיב (בראשית כ"ח, כ) וידר וגו' וכתיב (שם, כ"ב) עשר אעשרנו וגו' וחייב לקיימו ולכן צריך האדם שירגיל את עצמו שבכל דבר שרוצה לעשות יאמר בלא נדר". ומקורו מהגמ' הנ"ל "האומר לחבירו נשכים ונשנה פרק זה עליו להשכים".

וכתב הר"ן דקמ"ל שקבלה גרידא מהני לכל דבר מצוה אף שלא הזכיר לא נדר ולא שבועה אלא דיבורא בעלמא.

והוסיף הר"ן וכ"כ שם הרא"ש דהוא דומיא מה שאמרו שקבלה גרידא מהני לצדקה כדכתיב "בפיק' זו צדקה. ה"נ בשאר מצוות חל נדר ע"י קבלה בלא לשון נדר ושבועה.

פנינים מפרשת השבוע

לע"נ האשה החשובה מרת מלכה בת ר' יעקב אריה הלוי ע"ה

גדולת ה' ניכרת מאפסות האלהים האחרים

עֵתָה יִדְעָתִי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים כִּי בְדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם (יה) (יא)

כשיתרו שומע את כל חסדי ה' והנהגתו את ישראל במצרים ובימי סוף ובמדבר, ואיך שנפרע מאויביהם כפי שרצו להרע להם מדה כנגד מדה, אומר יתרו "עתה ידעתי כי גדול ה' וגו'"

אך מה שאומר שה' גדול מכל האלוקים, קשה היאך אומר הוא דבר כזה שכביכול יש עוד אלוהים בעלי כח, רק שה' גדול מהם, והרי אין כה' אלוקינו ואין דומה לו, ושאר האלילים הם דמיון שאין בהם כלום?

ובאמת חז"ל (דברים רבה ב, יט) אמרו שיתרו לא דבר כראוי ושאין לומר כדבריו.

אך אני - אומר האלשיך הק' - אסגנר על יתרו, שודאי לא אמר כן, אלא כך אמר "עתה ידעתי כי גדול ה', והוא בעל היכולת ואין בלתו כלל.

ומנין לי זאת, אומר יתרו, משום שאני מכיר את כל האלוהים, שאני עבדתי את כולם וראיתי שאין בהם תועלת ותקוה וא"כ מהכרתי את אפסיות כל האלוהים, יודע אני שגדול ה'.

ורק יתרו שבדק כל הע"ז שבעולם יכול לומר שבח כזה, משום שמי שאינו יודע ומכיר כל ע"ז שבעולם היאך יודע הוא שהקב"ה גדול ממנו, אך יתרו שהכיר הכל הוא ראוי לומר כי גדול ה', ובמה ניכר גדולתו בכך שמעניש המצרים לעמו בדבר אשר זדו עליהם.

וגם בך יאמינו לעולם

וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מִשֵּׁה אֵת דְּבָרֵי הָעָם אֵל ה' (יט, ח).

כאשר משה הולך להכין את ישראל לקבלת התורה, קורא הוא לזקני העם ומסדר לפניהם את כל דברי ה', ויש להבין מדוע לא מובא מה ענו זקני העם, ומובא רק תשובת העם "ויענו כל העם יחדיו ויאמרו וגו'", הרי לא דיברו איתם? עוד יש להבין כאן כתוב "וישב משה את דברי העם אל ה'", ובפסוק הבא אחר שהקב"ה מודיעו שיתגלה לפניו בעב הענן וגו' כתוב "ויגד משה את דברי העם אל ה'".

מבאר הרמב"ן שהקב"ה אמר למשה שיאמר דברים לכל העם, "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" והיינו שידבר אל הנשים וגם אל האנשים, ומשה אמר דברי ה' אל זקני העם שהם החכמים והשופטים משום שראוי לשמוע לעצתם, ודברים אלו דבר עמם במעמד כל ישראל.

אך העם לא המתין לעצת הזקנים ומיד ענה "כל אשר דבר ה' נעשה", וא"כ מאמינים הם בכל דברי ה', רק שעדיין לא מבורר אצלם אפשרות נבואה פנים בפנים ובאספקלריה המאירה, דהיינו שהאדם זוכה להתנבא ולקבל דבר ה' בעוד חושיו ערים.

ועצם ענין הנבואה היה ברור אצלם וכפי שראו אצל האבות הק', רק האפשרות שיש נבואה גדולה מזו אינם מכירים, וא"כ אין עדיפות נבואת משה על נבואת שאר נביאים (עיי' ספורנו).

ולכך משיב הקב"ה ואומר שיתגלה אליו בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם", שע"י שהם יראו בעצמם היאך הקב"ה מדבר עם משה פנים בפנים, יוברר אצלם נבואת משה רבינו שהיא גדולה משאר נביאים, וא"כ יתאמת אצלם אופן הנבואה הזו, וגם בך יאמינו לעולם שנבואת משה היא גדולה משאר נבואות, ולא יוכל אח"כ נביא אחר לבטל את נבואתך.

[האבן עזרא למד שהיה ספק לעם בעצם הנבואה ומטרת ההתגלות היא להודיעם שיש נבואה, ולפ"ז "וגם בך יאמינו לעולם" היינו שגם בשאר נביאים יאמינו לעולם שיש בבריאה אפשרות נבואה, והמכילתא שרש"י מביא מסייעו, שפירש: וגם בך - בשאר נביאים יאמינו לעולם].

מוסיף האלשיך הק' שכיון שתשובת העם "כל אשר דיבר ה' נעשה" אינה מבוררת אם הם מאמינים בכל דברי משה וכונת דבריהם היא שכל אשר דיבר ה' - ע"י משה - נעשה, או שהם אומרים כל אשר דבר ה' - מה שנדע בודאי שדבר ה' - נעשה, וא"כ הם מפקפקים בדבר ה' ביד משה.

ע"כ משה בתחילה משיב דבריהם כפי שאמרו, ולא אמר את הבנתו בדבריהם שהם מפקפקים בגדולת נבואת משה, משום שמה חושש לדבר סרה

באמונת העם שהרי כאשר בתחילה פקפק באמונת העם - בסנה - הקב"ה כעס עליו, ע"כ כעת משיב את הדברים בלא תוספת וגרעון.

רק כאשר רואה שהקב"ה מבין שיש פה פקפוק על גדולת נבואת משה והקב"ה רוצה שיתברר אצלם בחוש שאין נבואת משה כנבואת שאר נביאים. אזי חוזר משה ואומר בכיורו דברי בני ישראל שאין הם בטוחים שכל דברי משה נאמרו נבואה, ולכך נאמר כאן "ויגד משה את דברי העם אל ה'".

מלאכת עולם הזה עבודת או מצוה

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתְּךָ. וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַה' אֱלֹהֶיךָ (כ, ט)

יש להבין וכי מצוה היא לעבוד כל הששת ימים, שנצטוו "ששת ימים תעבוד", והיה ראוי לומר שששת ימים תעשה כל מלאכתך?

מבאר הספורנו שכאן כתוב שעבודת העולם הזה היא עבודת, משום שהאדם משקיע כוחות על עולם שאינו שלו, וזה צער לו, ולכן "ועשית כל מלאכתך" היינו העבודה ההכרחית בלבד.

ומאידך עבודת יום השביעי היא לכבוד השי"ת והוא ללמוד וללמד ולהתענג על ה'.

האור החיים הק' מבאר שכאן הצטוו לדאג בעשיית המלאכה בששת הימים שיכין צרכיו ומזונותיו גם עבור יום השבת, ולכך נאמר "ששת ימים תעבוד - ועשית כל מלאכתך" היינו שתכונן לעצמך כל הנצרך גם ליום השביעי, שאם יעשה אדם מלאכה ויאכל דבר יום ביומו, לא יוכל לשמור את קדושת יום השבת, וכאשר דואג הוא לעבוד בששת הימים ולעשות כל מלאכתו והיינו שמכין הנצרך ליום השבת, בזה הוא מקיים מצוות "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך".

ביאור נפלא מבאר רבינו בחיי בשם הרמב"ם, ששונה עבודת ה' של יום השביעי מעבודת ה' של ששת הימים.

שבששת הימים אפשר לעבוד את ה' עם עשיית כל מלאכתך, וכאשר יעשה האדם מלאכתו לשם שמים ובאופן ובכוונה הנכונים, יהא בזה עבודת ה', וכפי שהאבות הק' עבדו את ה' במקנה ובשאר עניני הגוף.

אבל בשבת כולו לה' אלוך, ואופן עבודת ה' היא רק בעסק רוחני ולא בדרך של עשיית מלאכה.

וא"כ הפסוק מתפרש כך: "ששת ימים תעבוד" - עבודת ה' - ע"י "ועשית כל מלאכתך", אולם ביום השביעי "שבת לה' אלוך, לא תעשה כל מלאכה" - שאופן העבודה היא בלא מלאכה כלל.

שבת לה' אלוך או שבת יהיה לכם

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתְּךָ. וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַה' אֱלֹהֶיךָ (כ, ט)

בפסוקים אלו נראה שהשבת ניתנה לעבודת ה' לבדו, ולא למנוחת האדם מעמלו, "ויום השביעי שבת לה' אלוך".

ומאידך בפרשת ויקהל (לה, ב) נראה שהשבת נועדה לצורך האדם "...וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' וגו'".

מבאר החתם סופר (בספרו תורת משה) שכאן נרמז מה שנפסק ברמ"א ובב"י (או"ח סי' ר"ב) בשם הירושלמי, "שפועלים ובעלי בתים שאינם עוסקים בתורה כל ימי השבוע הם מחוייבים יותר לעסוק בתורה בשבת מתלמידי חכמים העוסקים בתורה כל ימי השבוע, והתלמידי חכמים ימשיכו יותר בעונג אכילה ושתיה קצת, שהרי הם מתענגים בתורה בלימודם בכל ימי השבוע".

וא"כ הפסוק כאן מדבר על מי שעסוק בעבודתו ובמלאכתו כל ששת הימים, והוא צריך שיום השביעי יהיה שבת לה' אלוך, וירבה בעסק התורה ויהא יום השבת קודש לה'.

אך התלמידי חכמים שעסקם כל השבוע בתורה ומלאכתם נעשית ע"י אחרים, להם יום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה',

וזה נרמז בתחילת הפסוק "ששת ימים תעשה מלאכה", כלומר שהמלאכה כאילו נעשית מעצמה ואין הם עוסקים במלאכתם כל השבוע, אותם יום השביעי יהיה לכם קודש.

משל ונמשל

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדֵּין חֵתַן מֹשֶׁה אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹקִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ. וַיִּסְפֹּר מֹשֶׁה לְחַתְנֹו אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְפָרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מָצְאתֶם בְּדַרְךְ (יה, א-ח)

בפסוק א' נאמר: "את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל", ובפסוק ח' כתוב: "ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל".

מפני מה שינה משה ואמר לו מה שעשה ה' לפרעה ולמצרים, ולא אמר לו כפי שיתרו אמר למשה ולישראל?

ונראה לי שיתרו סבור היה, שכל הנסים והנפלאות שנעשו לישראל היו כולם בזכות משה. מאחר שמשה שקול כנגד כל ישראל. אך האמת היא לא כך וכבר אמדו חז"ל: "אמר הקדוש ברוד הוא למשה לא בשביל כבודך אתה עולה לכאן, אלא בשביל כבוד בני". ובידוע שמעלת הכלל עדיפה ממעלת הפרט. נמצא, שכל גדולת משה היתה. רק בעבור ישראל.

וזה שאומר הכתוב: "וישמע יתרו את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו" רצה לומר, הגיעה השמועה, שכל הדברים נעשו בזכות משה משום שהוא שקול כנגד כל ישראל. בא משה להוציא מלבו את הטעות הזאת. "ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל". את משה לא הזכיר כלל, כלומר, הוא אמר ליתרו, שישראל נאלו בזכותם ולא בזכותו. וכראיה לכך "כל התלאה אשר מצאתם בדרך".

והדברים יתבארו במשל:

איש אחד בא לבית מחותנו וראה אצלו כלי כסף וזהב יקרים. לימים חזר ובא אצלו ולא ראה עוד את הכלים. הסתכל בפני מחותנו והנה הם עצובים ובושה תכסהו! שאלו: "מה לך, מחותני, שאתה כה נכלם ונכה רוח?" לא ענה לו המחותר ולא כלום, כאילו נעתקו מליים מפיו.

הוסיף האיש לגלגל עם מחותנו בשיחה על דא ועל הא, ודרך אגב שאל אותו מפני מה אין כלי כסף וזהב נראים בבית. אותה שעה נאנח המחותר מעומקא דלבא ואמר: "אחי וקרובי, הלא אני על כך מצטער ובושה תכסה פני, שאת כלי הכסף והזהב נתתי במשכון, כי השעה היתה דחוקה לי".

על כך השיב לו האיש: "ידידי ורעי, מה בושה בדבר? ועד שאתה מצטער על כך אני נמצאתי מנוחם, כי מתחילה הייתי סבור שהכלים אינם שלך אלא הם שרויים לעת עתה בביתך. כיוון שאתה אומר שהם ממושכנים על ידיך, מכלל שהם שלך. והרי אתה באמת איש עשיר. אלא מה שלפי שעה הם נתונים לאחרים בתורת משכון, ותפרע את חובך, הכלים ישוכו להיות שלך והשמחה תהיה שרויה במעונך".

הנמשל:

מקובל ומאומת אצלנו, שמי שממשיכים עליו שפע טוב בזכותו, מנכים לו מזכויותיו וסופו שימשכנו את טובותיו בחטאיו.

לא כן מי שמיטיבים לו לא בזכות עצמו כי אם בזכות אחרים, שאי אפשר לקחת ממנו את הטובות. וכך דרשו חז"ל (ברכות ז ע"א): רשע וטוב לו — רשע בן צדיק, שהטובה שנתגלגלה לידו בזכות אבותיו.

וזהו כוונת הכתוב: "ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל". כלומר, רק בזכותם. וראיה לדבר: "כל התלאה אשר מצאתם בדרך"! רצונו לומר, תיכף ומיד כשישראל קלקלו את מעשיהם נענשו בדרך וירדו מגדולתם ונתמשכנה מעלתם. ומכאן הראיה הניצחת, שכל הגדולות והנפלאות שעשה להם ה' הם בזכותם.

(המגיד מדובנא)

מעשה חכמים

כָּל הַנֶּגַע בְּהָר מוֹת יוֹמָת (יש, יב)

מפסוק זה אנו למדים, עד כמה צריך האדם לזהר מלפגוע בכבודו של תלמיד חכם, שהרי דברים קל וחומר: ומה ההר שאין בו דעת ואינו מרגיש כלום, מכל מקום נתקדש על ידי קבלת התורה, עד שהזהירו כל ישראל מנגוע בקצהו, קל וחומר למי שנוגע ופוגע בכבודו של תלמיד חכם שלמד את התורה עצמה, שיש בו דעת ומרגיש בעלבון, על אחת כמה וכמה שהנוגע בו כנוגע בבבת עינו (חפץ חיים על התורה)

מסופו על הרב הגאון רבי יצחק שלמה אוגור זצ"ל, בעל ספר 'מחנה אברהם' ורב קהילת חוג חתם סופר בני ברק, שהיה מלפנים רב העיר קפואר. בעיר היו כמאה ועשרים משפחות יהודיות, ומתוכן היו עשרים ושש משפחות שחננויותיהם היו פתוחות בשבת. רוב בעלי החנויות היו עמי הארצות שלא למדו ולא ידעו, ועשו מעשיהם מתוך ריחוק וחוסר ידיעה והיו כל כך רחוקים כך שלא הועיל לדבר עמם.

לאחד מהם ששנה ופירש ועשה מעשיו להכעיס היתה חנות בדים גדולה במרכז העיר. בכל שבת, כאשר המתפללים היו עוברים ליד חנותו לאחר צאתם מבית הכנסת, היה הלה עומד ליד פתח חנותו כשסיגריה בוערת בפיו, וברוב עזותו היה אומר לכולם "שבת שלום". הרב היה נמנע בדרך כלל מלעבור ליד פתח חנותו.

פעם אחת ביום טוב ראשון של פסח שחל ביום חמישי, קרא לו לרב מרחוק, בלי שום תואר כבוד של רב אלא "אונגר, בוא הנה!..."

הרב היה שם עם בנו הקטן וניגשו יחד לפתח החנות. בעל החנות ביקשם להכנס לחנות ונכנסו. ואו ניגש האיש לקופה, הוציא משם לחם ומצה ואמר להם: "הנה כאן חמץ ומצה" ונגס בשניהם כאחת. הרב אוונגר הזדעזע מאד ולא יכול היה להוציא הגה מפיו.

בעודם עומדים שם צנח בעל החנות ארצה, כי אחזו השבץ ומת!

העיר היתה כמרקחה וראו בזה קידוש השם, איך שהרשע קיבל עונשו במקום. ביום ראשון שאחרי כן היתה ההלויה, ונאסף המון רב מכל הכפרים שבסביבה.

גם הרב הלך להלייה. כאשר שאל הבן את אביו, מה ראה ללכת להלויה? אמר לו שמכיון שיצא קידוש השם על ידי האיש, בודאי היתה לו זכות, ולכן הלך להלויה. אחרי המעשה הזה סגרו כל בעלי החנויות את חנויותיהם בשבת.

כה כותב **מון הגורא"ל שטיינמן** שליט"א בספרו 'מלא פי תהלתך':

"...וזה באנו לעורר על מה שמזלזלים בערך 'תפילה בציבור'... יש דין תפילה בציבור, וגם יש עדיפות לציבור שבתוכם רבי חייא ובניו, ובהמשך כותב: 'ובציבור ג"כ יש דרגות, איזה ציבור, איך אותו ציבור מתפללים, כל דבר משנה, אדם צריך לדעת דבר זה, כי אי המחשבה זה בבחינת מזלזלין בהם וכו'' וצריך ציבור שמתפללים באמת".

המתפללים הקבועים במנין שחרית בבית מדרשנו זכינו שתורתם אומנותם וכל עסקיהם במשך היום הוא רק בתורה, ויש כאן את המעלה של "להתפלל עם רבי חייא ובניו", וכמה כדאי להיות איתם יחד בתפילה בציבור שאז היא מקובלת יותר.

שואלין והולכי"ן

לע"נ הרב **שלמה אריה זצ"ל ב"ר שמחה הי"ד** לעיון וקראות דלכני רכ"י

יישב הסתירה: א. וירד ה' אל הר סיני - כי מן השמים דברתי עמכם (2). ב. כעשן הכבשן - בוער עד לב השמים. ג. כמעשה לבנת הספיר - כעצם השמים. ד. את כל הדברים האלה - אנוכי, לא יהיה לך. ה. וזבחת עליו - הבשר והדם על מזבח ה' אלוקיך.

את התשובות יש לשים בתיבה המיוחדת לכך עם שם, בכתב ברור (התיבה ממוקמת ליד הברזים). בין שולחים התשובות תיערר בע"ה מידי חודש הגרלה בל"ג (על יבוי בספרי אור החיים).

צינ השבת

הרב **אברהם ידיד צין שליט"א**
אשר **כיבד את ה' באורים בש"ק**
לכבוד שמחת הבר מצוה של בני החתן
יציק וזכיים המצוין, כמר **משה צ"ו**
בזכות מצוה גדולה זו יזכה לרוות ממנו
ומכל יוצ"ח
רוב נחת דקדושה ברוחניות ובגשמיות
ורוב שפע ברכה והצלחה

שהשמחה במעונם

משפחת הרב **אברהם ידיד צין שליט"א**
להגיע בנו יניק וחכים המצוין,
כמר **משה ני"ו**
לנועם עול תומ"צ
יה"ר שיעלה במעלות התורה ויר"ש
לתפארת ולנחת חוריו היקרים